

การพัฒนาย่านสร้างสรรค์: กรณีศึกษาชุมชนพูนบำเพ็ญ

ศิริมาศ ธราพรสกุลวงศ์^{1*} และ ชุติรัตน์ เจริญพร²

^{1*} นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาการพัฒนาและจัดการเมือง วิทยาลัยพัฒนามหานคร มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาการพัฒนาและจัดการเมือง วิทยาลัยพัฒนามหานคร มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช

Received: 5 July 2025 / Revised: 13 August 2025 / Accepted: 27 August 2025

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทชุมชนพูนบำเพ็ญต่อการพัฒนาเป็นย่านสร้างสรรค์ และเพื่อวิเคราะห์และเสนอแนะแนวทางต่อการพัฒนาเป็นย่านสร้างสรรค์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ตัวแทนแหล่งท่องเที่ยว และประชาชน จำนวน 16 ราย โดยใช้เครื่องมือคือแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก

ผลการวิจัย พบว่า บริบทของชุมชนพูนบำเพ็ญมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นย่านสร้างสรรค์ได้ เนื่องจากมีสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เป็นเอกลักษณ์ มีทุนทางวัฒนธรรมที่ได้มีการส่งเสริมสืบทอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ผสานกับทุนทางปัญญาและทักษะการประยุกต์ที่ชุมชนพูนบำเพ็ญมีการนำมาใช้ในการสร้างสรรค์กิจกรรมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว รวมถึงมีความเข้มแข็งของทุนมนุษย์ กล่าวคือ การมีผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ซึ่งเป็นปัจจัยขับเคลื่อนที่สำคัญ โดยมีการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่ช่วยยกระดับการพัฒนาชุมชนได้เป็นอย่างดี เงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนาย่านสร้างสรรค์ พบว่า ชุมชนพูนบำเพ็ญเป็นชุมชนที่มีศักยภาพในการพัฒนาทั้งผู้นำชุมชน การมีส่วนร่วม การสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐและเอกชน และความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชน ดังนั้น การพัฒนาย่านสร้างสรรค์จะพัฒนาต่อยอดจากจุดแข็งให้มีศักยภาพมากยิ่งขึ้นด้วยการวางแผนระยะยาวในด้านต่างๆ ได้แก่ 1) สร้างและพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่ 2) สื่อสารและสร้างประสบการณ์เรื่องราวของชุมชนสู่ภายนอก 3) ออกแบบกิจกรรมเชิงประสบการณ์ให้ดึงดูดความสนใจและการมีส่วนร่วมของทั้งคนในชุมชนและนักท่องเที่ยว 4) ส่งเสริมบทบาทเยาวชน ซึ่งทั้ง 4 แนวทางนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อการเป็นย่านสร้างสรรค์และมีความยั่งยืน อย่างไรก็ตาม เพื่อเพิ่มศักยภาพในการพัฒนาย่านสร้างสรรค์ของชุมชนพูนบำเพ็ญและเพื่อให้สอดคล้องกับยุคปัจจุบันที่เครือข่ายสังคมออนไลน์มีอิทธิพลกับผู้คน การพัฒนาเครือข่ายสังคมออนไลน์ของชุมชน จะช่วยส่งเสริมและพัฒนาชุมชนสู่ย่านสร้างสรรค์ได้

คำสำคัญ: ย่านสร้างสรรค์, ทุนทางปัญญา, ทุนมนุษย์, ทุนทางวัฒนธรรม, ทุนทางสังคม

Creative District Development: A Case Study of Phun Bamphen Community

Sirimas Tarapornsakunwong^{1*} and Chuleerat Charoenporn²

^{1*} Master's Degree, Urban Development and Management, Institute of Metropolitan Development

Navamindradhiraj University

² Assistant Professor Urban, Urban Development and Management, Institute of Metropolitan Development

Navamindradhiraj University

Abstract

This research aims to explore the community context in relation to its transformation into a creative district, and to analyze and propose appropriate development guideline. This study adopts a qualitative research methodology. Key informants include community leaders, local scholars, representatives from local tourist attractions, and residents a total of 16 participants. Data collection was conducted using structured interview protocols and in-depth interviews.

The research found that the Phunbampen community possesses strong potential to be developed into a creative district. This is attributed to its distinctive physical environment, rich cultural capital accumulated and transmitted through generations, and the community's intellectual and adaptive capabilities reflected in creative activities that attract tourists. The community also demonstrates robust human capital, characterized by visionary leadership and active participation among residents, which serve as key driving forces. Continuous support from both public and private sectors further strengthens its social capital and fosters sustainable community development. The success factors identified include capable community leaders, active participation, institutional support, and community self-reliance. Therefore, the development of the creative district should build upon these strengths through long-term strategic planning in four key areas (1) nurturing and developing new-generation leaders (2) communicating and promoting the community's stories and experiences (3) designing participatory and experience-based activities for residents and visitors, and (4) empowering youth engagement. Collectively, these strategies aim to establish a creative and sustainable district. Moreover, enhancing the community's presence through online social networks will strengthen connectivity and promote Phunbampen's transformation into a creative district aligned with the digital era.

Keywords: Creative District, Intellectual Capital, Human Capital, Cultural Capital, Social Capital

บทนำ

“กรุงเทพมหานคร” เมืองหลวงของประเทศไทย เป็นแหล่งรวมวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนหลากหลายเชื้อชาติ มีทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ เป็นศูนย์กลางของการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยว จากสถิติการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร ตั้งแต่ มกราคม ถึง กันยายน 2567 พบว่า มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเยี่ยมเยือนกรุงเทพมหานคร จำนวน 42,675,117 คน ซึ่งในจำนวนนี้เป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย จำนวน 22,522,105 คน และชาวต่างชาติ จำนวน 20,153,012 คน สร้างรายได้จากการท่องเที่ยวภายในกรุงเทพมหานครรวม 611,243.72 ล้านบาท เป็นรายได้จากนักท่องเที่ยวชาวไทย 127,843.24 ล้านบาท และนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ 483,400.48 ล้านบาท (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2567) รายได้จากภาคการท่องเที่ยวจึงถือเป็นแหล่งรายได้สำคัญของประเทศ การฟื้นตัวของภาคการท่องเที่ยวจึงเป็นปัจจัยในการขับเคลื่อนให้เศรษฐกิจไทยกลับมามีเสถียรภาพหลังสถานการณ์ COVID-19 อีกครั้ง และเพื่อให้ผู้ประกอบการสามารถกลับมาประกอบธุรกิจได้อย่างต่อเนื่อง ภาครัฐได้มีมาตรการและแนวทางที่สำคัญ ได้แก่ ด้านการเสริมสภาพคล่อง ด้านการลดภาระค่าใช้จ่าย และด้านการเตรียมความพร้อมเปิดประเทศและการกระตุ้นการเดินทางท่องเที่ยว (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2566)

การพัฒนาภาคการท่องเที่ยวของประเทศไทยในอนาคตภายหลังจากวิกฤตการระบาดของโรคโควิด ต้องต่อยอดกิจกรรมเดิมที่มีศักยภาพในการแข่งขันควบคู่กับสร้างกิจกรรมใหม่ๆ ให้มีความสำคัญกับการขยายกลุ่ม/ความถี่ของนักท่องเที่ยวทั้งคนไทยและชาวต่างชาติในภูมิภาคให้หลากหลายขึ้นใน 3 กลุ่ม คือ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวที่ได้สัมผัสชีวิตคนท้องถิ่น การท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับการทำงาน และการใช้ประโยชน์จากความโดดเด่นด้านการมีแหล่งทรัพยากรทางธรรมชาติ ศิลปะ วัฒนธรรม ตลอดจนสินค้าและบริการรวมถึงกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีอยู่มาส่งเสริมการท่องเที่ยวด้วยแนวคิดเชิงสร้างสรรค์ หรือที่เรียกว่า “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” (วิรัชฐา ประจักษ์การ และสุชานัน จุนอนันตธรรม, 2564)

ทั้งนี้ ตามแผนพัฒนากรุงเทพมหานคร ระยะ 20 ปี ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2566 - 2570) ยุทธศาสตร์ที่ 6 การต่อยอดความเป็นเมืองศูนย์กลางเศรษฐกิจสร้างสรรค์และการเรียนรู้ โดยผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครมีนโยบายให้ความสำคัญต่อการพัฒนาย่านสร้างสรรค์และ “ดึงอัตลักษณ์ สร้างเศรษฐกิจ 50 ย่าน ทั่วกรุงเทพฯ” ซึ่งแต่ละพื้นที่แต่ละชุมชน มีเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ที่แตกต่างกันไปตามบริบทของพื้นที่ ย่านเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เป็นกระบวนการพัฒนาเมืองด้วยการพัฒนาควบคู่ไปกับการใช้ความคิดอย่างสร้างสรรค์ จนเกิดเป็นการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ในระดับย่าน หรือพื้นที่เฉพาะ หรือกล่าวได้ว่า จุดเริ่มต้นของเมืองสร้างสรรค์ มาจากจุดเล็ก ๆ ระดับย่าน ทั้งนี้ การพัฒนาย่านเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านกลยุทธ์และแนวทางการพัฒนา 2) ด้านความรู้และทักษะ 3) ด้านการประชาสัมพันธ์และการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ 4) ด้านเครือข่าย และ 5) ด้านนโยบายสร้างสรรค์ (องค์การเพื่อการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ, 2022) โดยมีปัจจัยความสำเร็จที่สำคัญ ได้แก่ กระบวนการและวิสัยทัศน์ในการมอง “ทุนจากภายใน” ของชุมชน และท้องถิ่นที่มีอยู่ เพื่อนำมาต่อยอดสร้างสรรค์และสร้างมูลค่าเพิ่ม โดยทุนจากภายในครอบคลุมทั้งทุนทางกายภาพ ทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สังคม วิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและความชำนาญเฉพาะด้าน ถือเป็นอัตลักษณ์สำคัญในการสะท้อนความเป็นตัวตนของชุมชนและท้องถิ่น เป็นตัวเชื่อมโยงให้เกิดการมีส่วนร่วม

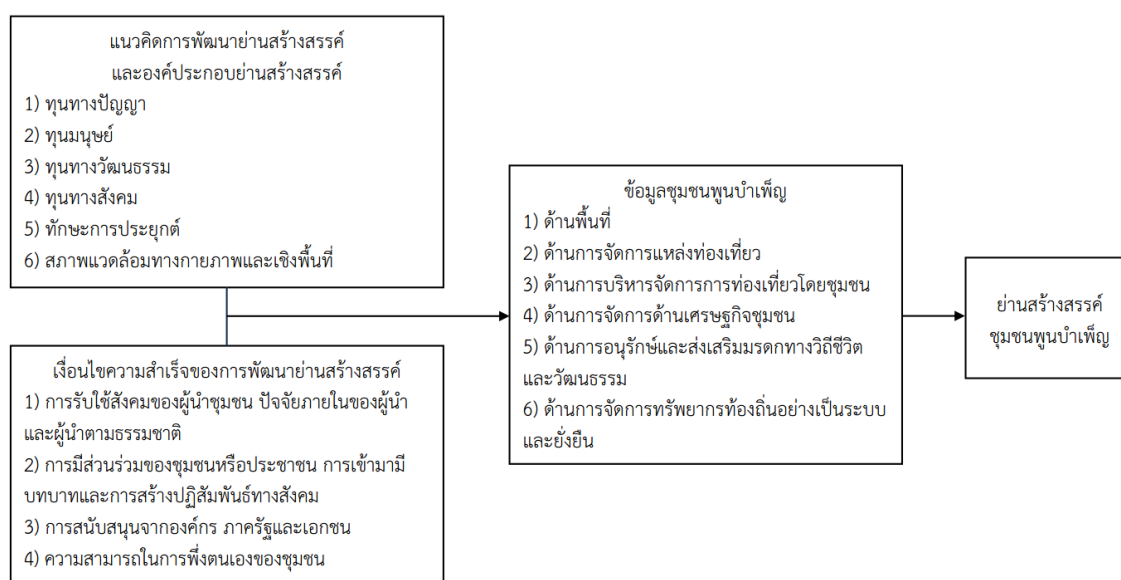
ร่วมและความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันของคนในชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จในการพัฒนาสังคมและชุมชนที่ยั่งยืน จึงได้กำหนดจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนาย่านสร้างสรรค์กระตุ้นเศรษฐกิจกรุงเทพมหานคร อย่างต่อเนื่อง โดยให้สำนักงานเขตดำเนินการ 30 ย่าน (สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว, 2567)

“ย่านสร้างสรรค์ ชุมชนพูนบำเพ็ญ” เป็นชุมชนหนึ่งที่มีแหล่งท่องเที่ยววิถีชุมชนริมคลอง มีความโดดเด่นทั้งด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรมชุมชน แหล่งท่องเที่ยว อาหารท้องถิ่นและขนมไทยพื้นบ้าน ด้วยความมีเอกลักษณ์ของชุมชนจึงได้รับการส่งเสริมการท่องเที่ยวจากกรุงเทพมหานคร โดยสำนักงานเขตภาษีเจริญ ให้การส่งเสริมเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจเมื่อวันที่ 19 สิงหาคม 2566 โดยมีพิธีเปิด “ย่านสร้างสรรค์ ชุมชนพูนบำเพ็ญ” ภายใต้โครงการค่าใช้จ่ายในการพัฒนาย่านสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์และกระตุ้นเศรษฐกิจการท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร (เขตภาษีเจริญ) จากความสำคัญดังกล่าวในศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ชุมชนพูนบำเพ็ญ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการพัฒนาย่านสร้างสรรค์ กรณีศึกษาชุมชนพูนบำเพ็ญ ซึ่งผลที่ได้จากการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และชุมชนพูนบำเพ็ญ ได้นำไปใช้ในการพัฒนาย่านสร้างสรรค์ เพื่อเป็นส่วนสำคัญในการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจระดับเมือง ขยายผลสู่การขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทชุมชนพูนบำเพ็ญต่อการพัฒนาเป็นย่านสร้างสรรค์
2. เพื่อวิเคราะห์และเสนอแนะแนวทางต่อการพัฒนาเป็นย่านสร้างสรรค์

กรอบแนวคิดการวิจัย



ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ที่มา: ผู้วิจัย (2567) สังเคราะห์จากองค์การเพื่อการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (2022), พิตร แก้วลายและทิพย์สุตา จันทรแจ่มหล้า (2556), จารุวรรณ ขำเพชร (2560), ประทีป มากมิตร และอารีย์ สุขสวัสดิ์ (2560), รุจิรา รัตนธรรม (2562), ทิบัติ ทัพพกรณ์และธีระวัฒน์ จันทิก (2561) และกมลศักดิ์ วงศ์ศรีแก้ว, จิระพงศ์ เรืองกุล และสาย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาการพัฒนาย่านสร้างสรรค์ กรณีศึกษาชุมชนพูนบำเพ็ญ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการท่องเที่ยวในชุมชนพูนบำเพ็ญ กรุงเทพมหานคร โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยได้เลือกใช้วิธีการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) เนื่องจากต้องการศึกษาเฉพาะผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการท่องเที่ยวในชุมชนพูนบำเพ็ญ กรุงเทพมหานคร จำนวนทั้งหมด 16 ราย แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่

- 1) ผู้นำชุมชน จำนวน 2 ราย แบ่งเป็น เพศชาย จำนวน 1 ราย ตำแหน่งประธานชุมชนพูนบำเพ็ญ และเพศหญิง จำนวน 1 ราย ตำแหน่งกรรมการชุมชนพูนบำเพ็ญ
- 2) ประชาชนชาวบ้าน จำนวน 5 ราย แบ่งเป็น เพศชาย จำนวน 3 ราย และเพศหญิง จำนวน 2 ราย ซึ่งประกอบอาชีพเกษตรกร ครูสอนดนตรี ค้าขายและธุรกิจส่วนตัว
- 3) ตัวแทนแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน จำนวน 5 ราย แบ่งเป็น เพศชาย จำนวน 1 ราย และเพศหญิง จำนวน 4 ราย ซึ่งประกอบอาชีพบริการ ค้าขายและธุรกิจส่วนตัว
- 4) ประชาชนในชุมชน จำนวน 4 ราย ทั้งหมดเป็นเพศหญิง ซึ่งประกอบอาชีพค้าขายและธุรกิจส่วนตัว

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและเก็บข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ ใช้เครื่องมือคือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ดังนี้

- 1) อุปกรณ์เสริมในการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและครอบคลุมมากที่สุด ที่จะช่วยให้การสัมภาษณ์มีความชัดเจน แม่นยำและถูกต้อง และตรงประเด็นตามใจความที่ผู้ถูกสัมภาษณ์ต้องการจะสื่อสาร เช่น เครื่องบันทึกเสียง สมุดบันทึกข้อมูล และอุปกรณ์เครื่องเขียนที่ใช้ในการจดบันทึก
- 2) ประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์ มีความสำคัญและสอดคล้องกับกรอบแนวคิด โดยเป็นคำถามในลักษณะปลายเปิด การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ผู้วิจัยจะกำหนดคำถามไว้ก่อนล่วงหน้าเพื่อเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ (Interview Guide) คือ เป็นคำถามที่เปิดโอกาสให้ผู้ถูกสัมภาษณ์สามารถตอบหรือบรรยายข้อมูลได้อย่างละเอียด รวมถึงแสดงความคิดเห็นได้อย่างเป็นอิสระในประเด็นต่างๆ เพื่อนำมาถอดกระบวนความคิดและทัศนคติ และนำข้อมูลมาสรุปอภิปรายผลต่อไป

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) โดยใช้เครื่องมือคือแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยมีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

- 1) การศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยการศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับย่านสร้างสรรค์ การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อทำความเข้าใจถึงความหมายและลักษณะของย่านสร้างสรรค์ เศรษฐกิจสร้างสรรค์ และองค์ประกอบของพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ รวมไปถึงการศึกษาเอกสารวิจัยเกี่ยวกับพื้นที่ศึกษา เพื่อเป็นฐานความรู้ในการจัดทำประเด็นสัมภาษณ์เชิงลึก

2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ซึ่งเป็นวิธีที่สามารถระบุนความคิด ทศนคติและประเด็นคำถามในประเด็นการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลหลัก (key information) ซึ่งมีความเกี่ยวข้องและมีบทบาทในการจัดการท่องเที่ยวของพื้นที่ศึกษาเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและ ครบคลุมมากที่สุด

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

เนื่องจากการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) อาศัยเทคนิคการวิเคราะห์ ได้แก่ 1) การปรับเปลี่ยนแนวคิดตามข้อมูลเชิงประจักษ์ 2) การวิเคราะห์เพื่อแสดงตัวอย่าง และ 3) การวิเคราะห์โดยจัดกลุ่มแนวความคิด จากนั้นทำการสังเคราะห์ข้อมูล (Synthesis) วิเคราะห์เนื้อหาปรับปรุง และสรุปข้อมูล

ผลการวิจัย

1. บริบทชุมชนพุนบำเพ็ญต่อการพัฒนาเป็นย่านสร้างสรรค์

1.1 ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการชุมชนพุนบำเพ็ญ

1) ด้านพื้นที่

ชุมชนพุนบำเพ็ญ ตั้งอยู่ในทำเลที่มีลักษณะเฉพาะตัว เป็นพื้นที่ที่ยังคงมีร่องรอยของความเป็นชนบทและเกษตรกรรมท่ามกลางความเจริญของเมืองหลวง เป็นชุมชนที่มีเอกลักษณ์ทั้งในด้านภูมิประเทศ วิถีชีวิต และความสัมพันธ์ของคนในชุมชน แม้ว่าความเจริญด้านสาธารณูปโภคจะเข้ามาถึง ทำให้ถนนหนทางได้รับการพัฒนา และมีไฟฟ้าประปาเข้าถึงทุกครัวเรือน ส่งผลให้จำนวนประชากรเพิ่มขึ้น แต่ชุมชนพุนบำเพ็ญยังคงรักษาพื้นที่สีเขียวริมถนนและตามบ้านเรือนไว้ได้ เนื่องด้วยข้อกำหนดของผังเมืองกรุงเทพมหานครที่กำหนดให้พื้นที่นี้เป็นพื้นที่อนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรม ทำให้ยังคงปรากฏภาพของการทำเกษตรแบบเมืองให้เห็น แม้จะไม่แพร่หลายเท่าในอดีตแต่ยังคงเพียงพอต่อการสะท้อนถึงเอกลักษณ์ที่หาได้ยากในชุมชนเมือง และในกรุงเทพมหานคร ลักษณะพื้นที่เช่นนี้จึงเป็นทั้งเสน่ห์และเป็นข้อจำกัดในการพัฒนาด้านต่างๆ ของชุมชน

2) ด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยว

ภายในชุมชนพุนบำเพ็ญจัดให้มีกิจกรรม ฐานการเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวไว้อย่างหลากหลาย เป็นการท่องเที่ยวในเชิงสร้างสรรค์ สร้างการเรียนรู้และความเข้าใจวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนในชุมชน โดยใช้องค์ความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตริมคลองซึ่งเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นเรียกว่าเป็นฐานความรู้จากองค์ความรู้เดิม ปัจจุบันจึงเป็นการผสมผสานทั้งองค์ความรู้เดิมและองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการที่ตัวแทนของคนในชุมชนมีโอกาสได้ไปเรียนรู้และกลับมาถ่ายทอดให้กับคนในชุมชนรวมถึงได้ถ่ายทอดให้กับบุคคลภายนอกด้วย

การดำเนินงานกิจกรรม ฐานการเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยว ภายในชุมชนพุนบำเพ็ญ ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 กิจกรรม ฐานการเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยว ภายในชุมชนพุนบำเพ็ญ

กิจกรรมฐานการเรียนรู้ และแหล่งท่องเที่ยว	รายละเอียด
บ้านไม้ชายคลอง 	เป็นลานกิจกรรมที่รวบรวมฐานการเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น การทำมดย้อมและทุบย้อม ลูกชุบ ไข่เค็มใบเตยด้วยดินสอพอง ยาดมสมุนไพร ร้อยลูกปัด ระบายสี และการทำปุ๋ยหมัก เป็นต้น รวมถึงจัดให้มีการแสดงดนตรีไทย ชุมจำหน่ายสินค้าจากชุมชน ร้านอาหารและบริการนวดแผนไทย รวมถึงมีเรือจำหน่ายอาหารให้ได้พบเห็นวิถีชีวิตริมคลอง
บ้านขนมไทยมงคล 	เป็นฐานการเรียนรู้เกี่ยวกับการทำขนมไทยมงคล พร้อมทั้งจำหน่ายให้นักท่องเที่ยวได้ชิมรสชาติของขนมไทยโบราณ เช่น จ่ามงกุฏ มงกุฎเพชร ผกากรอง เสน่ห์จันทร์ และทองเอก เป็นต้น
บ้านสวนบอนส์ 	เป็นโฮมสเตย์ที่นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสวิถีชีวิตริมคลองบ้านสวนแบบดั้งเดิม มีกิจกรรมที่น่าสนใจ เช่น พายเรือชมสวนเกษตร Cooking Class และลองเรือชมวิถีชีวิต 2 ฝั่งคลอง ซึ่งภายในโฮมสเตย์จะมีร้านค้าและของฝาก ร้านอาหาร และร้านกาแฟให้บริการ โดยมีจุดเด่นคืออาหารและขนมโบราณที่ปัจจุบันหาทานได้ยาก อาทิ เช่น หมูแดงแม่กิมไล้ และขนมโคถึก เป็นต้น
สวนกล้วยไม้ลูกเป็กรหรือธงชัย กล้วยไม้งาม 	เป็นสวนกล้วยไม้พันธุ์หายาก เปิดให้นักท่องเที่ยวได้เข้าชมเพื่อเก็บภาพความสวยงาม และสามารถซื้อกลับบ้านหรือเป็นของฝากได้
สวนนายโอ 	เป็นพื้นที่แสดงวิถีชีวิตสวนเกษตรในเมือง ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเยี่ยมชมพื้นที่ปลูกผักในครัวเรือนและการปลูกผักแบบผสมผสานได้ โดยในอนาคตมีแผนที่จะเปิดเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน

3) ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนพุนบำเพ็ญ ผู้นำและสมาชิกชุมชนให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นหัวใจสำคัญ เพื่อให้การท่องเที่ยวเป็นไปอย่างยั่งยืนและเกิดประโยชน์สูงสุด

แก่คนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการวางแผน กำหนดทิศทางการพัฒนา และบริหารจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว

4) ด้านการจัดการด้านเศรษฐกิจชุมชน

ในอดีตเศรษฐกิจของชุมชนพุน้ำเพ็ญผูกพันอยู่กับการเกษตรริมคลองและการค้าขายทางน้ำ แต่เมื่อเวลาผ่านไปและความเจริญเข้ามา การทำเกษตรกรรมได้ลดน้อยลง อย่างไรก็ตาม ชุมชนยังมีศักยภาพในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป โดยอาศัยทุนทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่มีอยู่ดังนี้

(1) การส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีเอกลักษณ์ เช่น อาหารท้องถิ่นหรือผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตร รวมถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติมาเป็นบรรจุภัณฑ์จะเป็นการสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนด้วยภาพลักษณ์ของการอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสร้างสรรค์และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

(2) การสนับสนุนให้เกิดตลาดชุมชนหรือพื้นที่จำหน่ายสินค้าชุมชนเป็นช่องทางให้คนในชุมชนได้นำเสนอผลิตภัณฑ์ของตนเอง

(3) การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นอีกช่องทางสำคัญในการสร้างรายได้และกระตุ้นเศรษฐกิจในชุมชน การที่นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมและใช้จ่ายในชุมชนส่งผลต่อธุรกิจต่างๆ เช่น ร้านค้า ที่พัก ร้านอาหารของที่ระลึก และบริการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

(4) การส่งเสริมอาชีพเสริมและการพัฒนาทักษะให้แก่คนในชุมชน เพื่อให้สามารถปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และสร้างโอกาสในการหารายได้ที่หลากหลาย เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ชุมชนพุน้ำเพ็ญเกิดการสืบสาน ถ่ายทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งสู่คนภายในชุมชนและภายนอกชุมชน ก่อให้เกิดการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกด้วย อีกทั้งนำไปสู่การสนับสนุนให้เกิดกลุ่มอาชีพจากคนวัยต่างๆ ในชุมชน ช่วยให้คนในชุมชนสามารถรวมกลุ่มกันเพื่อพัฒนาธุรกิจและสร้างอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจได้

5) ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวิถีชีวิตและวัฒนธรรม

ชุมชนพุน้ำเพ็ญมีมรดกทางวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่มีคุณค่า สะท้อนให้เห็นถึงความผูกพันกับสายน้ำ การประกอบอาชีพเกษตรกรรม และการดำเนินชีวิตแบบเรียบง่ายริมคลอง การอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวิถีชีวิตและวัฒนธรรม เป็นสิ่งสำคัญในการรักษาเอกลักษณ์ของชุมชนพุน้ำเพ็ญและเป็นเสน่ห์ดึงดูดนักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6) ด้านการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นอย่างเป็นระบบและยั่งยืน

การจัดการทรัพยากรท้องถิ่นอย่างเป็นระบบและยั่งยืนเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการพัฒนาชุมชนในระยะยาว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทที่ชุมชนตั้งอยู่ริมคลองและมีความผูกพันกับการเกษตร ดังนั้นชุมชนพุน้ำเพ็ญจึงมีการดูแลรักษาและฟื้นฟูคลองบางเชือกหนังให้สะอาดและมีระบบนิเวศที่ดี มีการจัดการขยะและน้ำเสียอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อรักษาสภาพแวดล้อมและสุขอนามัยของชุมชน ให้ความสำคัญกับการจัดการขยะโดยใช้วัสดุต่างๆ จากธรรมชาติในกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเพื่อลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

1.2 บริบทและทรัพยากรของชุมชนพุน้ำเพ็ญ

1) ทุนทางปัญญา

ทุนทางปัญญาของชุมชนพุนบำเพ็ญ เริ่มตั้งแต่วิถีชีวิตความเป็นไทยที่เป็นเอกลักษณ์ ดังเห็นได้จากบ้านเรือนริมคลองไปจนถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารและขนมโบราณ นอกจากนี้ ชุมชนยังมีปราชญ์ชาวบ้านและสมาชิกที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้าน อาทิเช่น ดนตรีไทย การเกษตร การทำไข่เค็มใบเตยด้วยดินสอพอง และการทำปุ๋ยหมัก ซึ่งพร้อมถ่ายทอดองค์ความรู้เหล่านี้สู่คนรุ่นหลังและผู้สนใจทั้งภายในและภายนอกชุมชนอย่างจริงจัง จุดเด่นที่สำคัญคือ กระบวนการถ่ายทอดทุนทางปัญญาที่มีรูปแบบการได้เรียนรู้แบบห้องเรียนมีชีวิต ทั้งการสอนในวงแคบสู่ลูกหลานในชุมชน การเปิดเป็นแหล่งเรียนรู้ และการถ่ายทอดแก่นักท่องเที่ยวผ่านประสบการณ์ตรง เช่น การทำขนมด้วยตนเอง ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญา แต่ยังเป็นการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจและส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ การผสมผสานองค์ความรู้ดั้งเดิมเข้ากับแนวคิดใหม่ๆ เป็นอีกหนึ่งจุดแข็งที่แสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการพัฒนาอย่างยั่งยืนของชุมชน

2) ทุนมนุษย์

ทุนมนุษย์ของชุมชนพุนบำเพ็ญเป็นปัจจัยสำคัญที่ขับเคลื่อนการพัฒนา โดยมีจุดเด่นอยู่ที่ ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และสามารถรวมกลุ่มคนได้ ทำให้เกิดการทำงานร่วมกันอย่างเข้มแข็งและมีทิศทางที่ชัดเจน การมีพื้นที่ส่วนกลางยังเป็นปัจจัยเสริมสร้างความสัมพันธ์และการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างสมาชิกในชุมชน ทำให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ผู้ประกอบการในชุมชนก็มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ และสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจให้กับกลุ่มคนหลากหลาย เช่น เยาวชน ผู้พิการ และผู้สูงอายุ ซึ่งแสดงถึงความเอื้อเฟื้อและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมภายในชุมชนอย่างแท้จริง

3) ทุนทางวัฒนธรรม

ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนพุนบำเพ็ญมีความโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ที่ผสมผสานระหว่างวิถีชีวิตแบบชนบทดั้งเดิมกับบริบทของความเป็นกรุงเทพมหานคร โดยมีรากฐานจากการเป็นสังคมเกษตรริมคลองบางเชือกหนัง ซึ่งยังคงปรากฏให้เห็นผ่านการใช้เรือในการสัญจรและการดำรงอยู่ของวิถีชีวิต ริมน้ำที่เรียบง่าย ประเพณีและกิจกรรมท้องถิ่นได้รับการสืบสานและเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตในชุมชน โดยมีบ้านไม้ชายคลองเป็นพื้นที่ส่วนกลางที่เชื่อมโยงผู้คนและเรื่องราวในอดีตสู่ปัจจุบัน วัฒนธรรมด้านอาหารนับเป็นอีกหนึ่งจุดเด่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง "ขนมโคถึก" ซึ่งเป็นขนมโบราณที่น่าสนใจสำหรับนักท่องเที่ยว รวมถึงขนมกะทิอื่นๆ ที่สะท้อนถึงรสชาติและวัตถุดิบที่เป็นเอกลักษณ์ของขนมไทยดั้งเดิม ความมุ่งมั่นในการอนุรักษ์การใช้วิถีชีวิตในการห่อขนม เช่น ใบตอง แสดงให้เห็นถึงความตระหนักในคุณค่าของภูมิปัญญาดั้งเดิม นอกจากนี้ การต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วยความสุภาพอ่อนน้อมแบบไทย การให้ข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าที่มีเรื่องราวเบื้องหลังและเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นเสน่ห์ทางวัฒนธรรมที่ชุมชนนำเสนอและเป็นจุดขายของชุมชน

4) ทุนทางสังคม

ทุนทางสังคมของชุมชนพุนบำเพ็ญมีความเข้มแข็งและเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนา โดยมีลักษณะเด่นที่ชัดเจนคือการสร้างและรักษาเครือข่ายทางสังคม ทั้งภายในและภายนอกชุมชน โดยผู้นำและสมาชิกมีความมุ่งมั่นในการเชื่อมโยงกับผู้ประกอบการในพื้นที่เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ดังที่ประธานชุมชนกล่าวถึงการสนับสนุนจากธนาคารออมสินในการพาตัวแทนชุมชนไปเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพ

รวมถึงการร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ เช่น มหาวิทยาลัยสยามและเขตภาษีเจริญที่เข้ามาดูแลและให้ความช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ การใช้ประโยชน์จากสื่อสังคมออนไลน์ โดยคนรุ่นใหม่ยังช่วยขยายเครือข่ายและทำให้ชุมชนเป็นที่รู้จักมากขึ้น

5) ทักษะการประยุกต์

ทักษะการประยุกต์ของชุมชนพุนำเพ็ญเป็นที่ประจักษ์จากการผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับการสร้างสรรค์กิจกรรมที่ตอบสนองต่อบริบทการท่องเที่ยว โดยมีจุดเด่นสำคัญคือ การพลิกแพลงองค์ความรู้ดั้งเดิมให้กลายเป็นประสบการณ์ที่น่าสนใจสำหรับนักท่องเที่ยว เช่น การพัฒนาฐานการเรียนรู้จากเดิมที่คิดจะเปิดตลาดที่ไม่ประสบความสำเร็จ หรือการนำเสนอขนมไทยมงคลในรูปแบบการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ นอกจากนี้ ชุมชนยังแสดงให้เห็นถึง ความสามารถในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นอย่างคุ้มค่า ไม่ว่าจะเป็นวัตถุดิบจากธรรมชาติในการทำอาหารและขนม หรือการจัดการของเสียด้วยการทำปุ๋ยหมัก การบูรณาการวิถีชีวิตริมคลองและเกษตรอินทรีย์เข้ากับกิจกรรมท่องเที่ยว อย่างการทำอาหารจากผักปลอดสารพิษในสวน เป็นอีกหนึ่งทักษะการประยุกต์ที่โดดเด่น นอกจากนี้ ชุมชนยังตื่นตัวในการนำเครื่องมือสื่อสารสมัยใหม่มาใช้ในการประชาสัมพันธ์เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ควบคู่ไปกับการปรับตัวในการดำเนินธุรกิจ เช่น การนำเสนอสินค้าที่หลากหลายและการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตให้เข้ากับยุคสมัย โดยยังคงให้ความสำคัญกับการใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติเท่าที่สามารถทำได้ ซึ่งสะท้อนถึงความยืดหยุ่นและความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง

6) สภาพแวดล้อมทางกายภาพและเชิงพื้นที่

ชุมชนพุนำเพ็ญมีลักษณะเฉพาะของสภาพแวดล้อมทางกายภาพของชุมชนที่ยังคงความเป็นธรรมชาติ มีคลองและเรือที่ใช้ในการสัญจร ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าสนใจและแตกต่างจากสังคมเมือง เป็นชุมชนที่มีความสวยงามและความเป็นเอกลักษณ์ของสภาพแวดล้อมทางกายภาพซึ่งนับได้ว่าเป็นจุดแข็งที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ หากมีการพัฒนาและประชาสัมพันธ์อย่างเหมาะสม เช่น การเปรียบเทียบกับเวนิสที่มีเรือเร่แต่งชุดสวยงาม เป็นต้น

2. เงื่อนไขความสำเร็จของชุมชนพุนำเพ็ญนำไปสู่แนวทางการพัฒนาเป็นย่านสร้างสรรค์

2.1 เงื่อนไขความสำเร็จของชุมชนพุนำเพ็ญ

1) การรับใช้สังคมของผู้นำชุมชน ปัจจัยภายในของผู้นำและผู้ติดตามตามธรรมชาติ

ชุมชนพุนำเพ็ญมีการพัฒนาและอนุรักษ์ไว้ซึ่งความเป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมโดยมีอดีตผู้นำชุมชนได้ริเริ่มและวางแนวคิดหลักในการพัฒนาชุมชนไว้ 4 ด้าน ทั้งในด้านของสุขภาพกายและสุขภาพจิต ด้านเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อม รวมถึงด้านการเรียนรู้และวัฒนธรรม ซึ่งครอบคลุมทำให้กิจกรรมดำเนินการต่อเนื่องกันมา ประกอบกับประธานชุมชนมองเห็นถึงศักยภาพของชุมชนพุนำเพ็ญในหลายด้าน ทั้งด้านภูมิปัญญาของคนในชุมชนพุนำเพ็ญและวัตถุดิบตามธรรมชาติที่สามารถพัฒนาตามแนวคิดหลักเศรษฐกิจซึ่งเป็น 1 ใน 4 ด้านของหลักการพัฒนาชุมชนที่ได้รับการสืบทอดมา จึงริเริ่มพูดคุยถึงแนวทางการพัฒนาโดยมีการจัดประชุมเพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ร่วมกันวางแผนและวางแผนเป้าหมายไปในทิศทางที่ตรงกัน มีการแบ่งบทบาทหน้าที่รับผิดชอบอย่างชัดเจน มีผู้นำที่มีความรู้และภูมิปัญญาในด้านต่างๆ รวมถึงความเป็นผู้นำของประธานชุมชนในการที่มีแนวคิดไม่

หยุดที่จะพัฒนาชุมชนแห่งนี้ มีวิสัยทัศน์และความมุ่งมั่น ลงมืออย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการเป็นผู้นำสามารถยกระดับศักยภาพของชุมชนพุนบำเพ็ญนำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนาเป็นย่านสร้างสรรค์ได้

2) การมีส่วนร่วมของชุมชนหรือประชาชน การเข้ามามีบทบาทและการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

ชุมชนได้วางเป้าหมายในด้านของเศรษฐกิจซึ่งจะครอบคลุมการพัฒนาในด้านอื่นๆ และเนื่องด้วยประธานชุมชนเล็งเห็นถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ไว้ซึ่งความเป็นวิถีชีวิตของชุมชนพุนบำเพ็ญและภูมิปัญญาของคนในชุมชนที่มีความรู้ ความสามารถ รวมถึงวัตถุดิบต่างๆ ในชุมชนที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน จึงได้เปิดบ้านไม้ชายคลองเป็นพื้นที่ส่วนกลางเพื่อรับนักท่องเที่ยว เมื่อการพัฒนาเป็นรูปธรรม คนในชุมชนเองก็ให้ความร่วมมือ เพราะมีบทบาทและหน้าที่ในการรับผิดชอบ จากความสามารถของคนในชุมชนแม้เป็นจุดเล็กๆ เช่น ภูมิปัญญาด้านการทำอาหารไทย ขนมไทยโบราณ การเล่นดนตรีไทย การใช้ประโยชน์จากธรรมชาติในชุมชน การปลูกผักปลอดสารพิษ การทำปุ๋ยหมักที่ไม่ต้องพึ่งสารเคมี สิ่งเหล่านี้ล้วนนำมาสร้างเป็นกิจกรรมและสร้างรายได้ให้กับชุมชน โดยใช้พื้นที่บ้านไม้ชายคลองเป็นจุดศูนย์กลาง ซึ่งเป็นทั้งพื้นที่ส่วนกลางของคนในชุมชนพุนบำเพ็ญและประชาชนภายนอกก็ได้เข้ามาเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนริมคลองพร้อมทั้งได้ทำกิจกรรมต่างๆ ที่น่าสนใจรอบๆ บริเวณพื้นที่บ้านไม้ชายคลอง จากสิ่งที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่าคนในชุมชนพุนบำเพ็ญรวมถึงประชาชนภายนอกมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนแห่งนี้ ชุมชนพุนบำเพ็ญจึงสามารถพัฒนาเป็นย่านสร้างสรรค์ได้

3) การสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐและเอกชน

ชุมชนพุนบำเพ็ญได้รับการสนับสนุนจากกรุงเทพมหานคร สำนักงานเขตภาษีเจริญ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี มหาวิทยาลัยสยาม และธนาคารออมสิน โดยจัดให้มีโครงการที่ร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานข้างต้น เช่น โครงการออมสินยุวพัฒน์รักษ์ถิ่น สร้างอาชีพ ยลเสน่ห์วิถีชุมชน และครัวชุมชน สำหรับออมสิน เป็นต้น รวมถึงการส่งเสริมให้คนในชุมชนได้เรียนรู้และพัฒนาศักยภาพในด้านต่างๆ ทั้งการเข้ามาจัดกิจกรรมภายในชุมชนและการสนับสนุนให้ตัวแทนชุมชนไปเรียนรู้จากชุมชนที่ประสบความสำเร็จ ซึ่งองค์กรภาครัฐและเอกชนยังคงให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับชุมชนพุนบำเพ็ญเป็นชุมชนที่มีอัตลักษณ์ มีการวางแผนและมีแนวทางการพัฒนาที่ชัดเจน จึงได้เข้าร่วม “โครงการค่าใช้จ่ายในการพัฒนาย่านสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์และกระตุ้นเศรษฐกิจการท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร (เขตภาษีเจริญ)” ซึ่งเป็นนโยบายของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ทั้งนี้ จากการเข้าร่วมโครงการดังกล่าว ทำให้หลายๆ หน่วยงานเข้ามาให้การสนับสนุนและคำแนะนำในการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ การเข้ามาสนับสนุนชุมชนขององค์กรภาครัฐและเอกชนยังมีส่วนช่วยในการส่งเสริมด้านเครือข่ายสังคมออนไลน์ ทำให้ชุมชนพุนบำเพ็ญเป็นที่รู้จักและยกระดับศักยภาพของชุมชนพุนบำเพ็ญนำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนาเป็นย่านสร้างสรรค์ได้

4) ความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชน

คนในชุมชนพุนบำเพ็ญเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถในการถ่ายทอดภูมิปัญญาต่างๆ ไม่ให้เลือนหายไปตามกาลเวลา อีกทั้งมีการบริหารทั้งการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนพุนบำเพ็ญ รวมไปถึงการหมุนเวียนด้านการเงินซึ่งเป็นโครงการที่ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนพุนบำเพ็ญได้อีกด้วย โดยส่วนอื่นๆ ที่เข้ามาสนับสนุนเป็นเพียงส่วนประกอบที่จะทำให้ชุมชนพุนบำเพ็ญเป็นที่รู้จักและสามารถยกระดับพื้นที่ให้ดีขึ้น

แต่โดยภาพรวมแล้วสิ่งต่างๆ จะไม่สามารถรักษาความเป็นชุมชนพุนบำเพ็ญให้มาถึงปัจจุบันได้หากไม่มีผู้ที่มีภูมิปัญญา ผู้ที่คอยสืบทอดและส่งต่อความรู้ให้คนรุ่นหลัง ประธานชุมชน คณะกรรมการชุมชน รวมถึงคนในชุมชนพุนบำเพ็ญที่ช่วยกันอนุรักษ์และรักษาความเป็นวิถีชุมชนดั้งเดิม และช่วยกันพัฒนาชุมชนพุนบำเพ็ญให้เป็นไปตามแผนที่ได้วางไว้ สิ่งเหล่านี้เป็นจุดเด่นและเป็นการแสดงออกถึงความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนพุนบำเพ็ญ ซึ่งนำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนาเป็นย่านสร้างสรรค์ได้

2.2 แนวทางการพัฒนาเป็นย่านสร้างสรรค์

ชุมชนพุนบำเพ็ญมีจุดแข็งและศักยภาพที่โดดเด่นซึ่งเป็นรากฐานที่แข็งแกร่งในการพัฒนาสู่การเป็นย่านสร้างสรรค์ได้อย่างยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากเงื่อนไขความสำเร็จทั้ง 4 ประการ ได้แก่ 1) การมีผู้นำและผู้นำตามธรรมชาติที่พร้อมทำงานรับใช้สังคม 2) คนในชุมชนตระหนักถึงการให้ความร่วมมือ การมีส่วนร่วมกับชุมชนทั้งที่มีบทบาทเป็นทางการและไม่เป็นทางการ 3) การได้รับความสนใจและพร้อมให้การสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐและเอกชนและ 4) ชุมชนมีความสามารถในการพึ่งพาตนเอง อย่างไรก็ตาม การพัฒนาต่อยอดจากจุดแข็งที่มีอยู่เพื่อยกระดับชุมชนสู่การเป็นย่านสร้างสรรค์ มีแนวทางที่สามารถดำเนินการได้ ดังนี้

1) ส่งเสริมบทบาทผู้นำและสร้างผู้นำรุ่นใหม่ โดยวางแผนสร้างผู้นำรุ่นใหม่หรือผู้ที่จะมาสืบทอดภาวะผู้นำ พัฒนาศักยภาพผู้นำด้านการตลาด นวัตกรรมหรือธุรกิจเพื่อย่านสร้างสรรค์ รวมถึงวางแผนการสร้างเครือข่ายผู้นำ

2) ส่งเสริมการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับเอกลักษณ์ของชุมชน วิถีชีวิตริมคลอง ภูมิปัญญาและกิจกรรมต่างๆ เพื่อสื่อสารและดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาสัมผัสประสบการณ์ท่องเที่ยวเชิงลึก ไม่ใช่เพียงการมาเที่ยวชมเท่านั้น อีกทั้งคนในชุมชนได้ภาคภูมิใจที่เป็นส่วนหนึ่งของการทำให้ชุมชนเป็นที่รู้จักของคนนอก

3) พัฒนาแพ็คเกจกิจกรรมเชิงประสบการณ์ (Experiential Tourism) ให้มีกิจกรรมที่หลากหลายและมีการจัดการที่เป็นระบบมากขึ้น เช่น เวิร์กช็อปทำอาหารไทยโบราณ การเรียนดนตรีไทยระยะสั้น การทำปุ๋ยอินทรีย์ การพายเรือชมวิถีคลอง (เรือที่มีเอกลักษณ์ของท้องถิ่น) เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ลงมือทำและเรียนรู้จริง

4) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเยาวชน โดยจัดกิจกรรมที่ดึงดูดความสนใจของคนรุ่นใหม่ เช่น การทำสื่อดิจิทัลเพื่อนำเสนอเรื่องราวของชุมชน

5) ขยายความร่วมมือกับภาคภายนอก โดยมุ่งวัตถุประสงค์เพื่อสร้างแผนความร่วมมือระยะยาว โดยเฉพาะการแสวงหาความร่วมมือเชิงพาณิชย์เพื่อส่งเสริมด้านการตลาด การจัดจำหน่ายสินค้าชุมชนหรือการลงทุนเพื่อยกระดับการพัฒนาเป็นย่านสร้างสรรค์

สรุปและอภิปรายผล

ในการศึกษาบริบทชุมชนพุนบำเพ็ญต่อการพัฒนาเป็นย่านสร้างสรรค์ เพื่อวิเคราะห์และเสนอแนะแนวทางต่อการพัฒนาเป็นย่านสร้างสรรค์ ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนพุนบำเพ็ญมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นย่านสร้างสรรค์ได้ เนื่องจากเป็นชุมชนที่มีทุนทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง ซึ่งทุนทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นของชุมชนพุนบำเพ็ญคือ การมีประวัติเรื่องราวความเป็นมาของพื้นที่ และยังคงพบเห็นได้ในปัจจุบันทั้งรูปแบบบ้านเรือน การใช้

ประโยชน์พื้นที่ในด้านการเกษตร การดำเนินชีวิตแบบคนริมฝั่งคลอง รวมถึงการสัญจรทางเรือ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสได้และรับรู้ได้ทันทีจากการมองเห็น ลึกลงไปกว่านั้นคือ ในด้านองค์ความรู้และภูมิปัญญาที่ยังคงได้รับการสืบทอดและปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวันของคนในชุมชน ที่ชุมชนได้นำออกมาถ่ายทอดและสร้างสรรค์ให้เกิดมูลค่าใหม่ๆ ในรูปแบบที่สร้างสรรค์ผ่านการท่องเที่ยววิถีชุมชน นอกจากนี้ ความผูกพันของคนในชุมชนและความเข้มแข็งของเครือข่ายทางสังคมยังเป็นปัจจัยเสริมที่สำคัญ ทำให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ร่วมกันได้อย่างเป็นรูปธรรม นับเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็งของชุมชน ดังที่ พีรธร แก้วลาย และทิพย์สุดา จันทรแจ่มหล้า (2556) ได้อธิบายถึงการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ไว้ว่าเป็นแนวทางการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับต้นทุนของท้องถิ่น เพราะรากฐานทางวัฒนธรรมและทรัพยากรมนุษย์เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการพัฒนา เป็นตัวตั้งต้นที่สามารถสร้างโอกาสในการเพิ่มมูลค่าและสร้างสรรค์มูลค่าของท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน ทุนวัฒนธรรมเป็นองค์ประกอบที่ทำให้แต่ละพื้นที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะและมีอัตลักษณ์ที่เป็นของตัวเอง โดยมีประธานชุมชนที่มีวิสัยทัศน์และมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาชุมชนเป็นทุนมนุษย์ที่มีศักยภาพของชุมชน

นอกจากนี้ ชุมชนพุนบำเพ็ญได้นำทุนทางปัญญา ทุนมนุษย์ ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม มาประยุกต์ให้เกิดการผลิตและการบริการที่สามารถสร้างคุณค่าหรือมูลค่าได้อย่างเป็นรูปธรรม (สัพพัญญู ยอดศรี, 2556) ซึ่งทักษะการประยุกต์ของชุมชนพุนบำเพ็ญจะมีความแตกต่างและน่าสนใจคือ การเปิดฐานการเรียนรู้เพื่อสาธิตวิธีการผลิตและนักท่องเที่ยวสามารถลงมือทำได้ ซึ่งเป็นจุดที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวทุกช่วงวัยได้เป็นอย่างดี เนื่องด้วยมีกิจกรรมที่หลากหลาย อีกทั้งยังมีโฮมสเตย์ซึ่งเป็นเป้าหมายการเดินทางของนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาสัมผัสวิถีชีวิตริมคลองสอดคล้องกับการพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ย่านสุขุมวิทอันเกิดจากทุนทางปัญญาและทักษะการประยุกต์ (จารุวรรณ ขำเพชร, 2560) เป็นสำคัญ

ผลการศึกษาวิจัยสรุปได้ว่า ชุมชนพุนบำเพ็ญมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นย่านสร้างสรรค์ได้ เนื่องจากมีสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เป็นเอกลักษณ์ มีทุนทางวัฒนธรรมที่ได้มีการส่งเสริมสืบทอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ผสานกับทุนทางปัญญาและทักษะการประยุกต์ที่ชุมชนพุนบำเพ็ญมีการนำมาใช้ในการสร้างสรรค์กิจกรรมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว รวมถึงมีความเข้มแข็งของทุนมนุษย์ กล่าวคือ การมีผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนซึ่งเป็นปัจจัยขับเคลื่อนที่สำคัญ โดยมีการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่ช่วยยกระดับการพัฒนาชุมชนได้เป็นอย่างดี โดยชุมชนพุนบำเพ็ญเป็นชุมชนที่มีศักยภาพในการพัฒนาทั้งในส่วนของผู้นำชุมชน การมีส่วนร่วม การสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐและเอกชน และความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1) ด้านกลยุทธ์และแนวทางการพัฒนา ชุมชนพุนบำเพ็ญมีการวางแผนและมีแนวทางการพัฒนาที่ชัดเจน โดยมุ่งเน้นการอนุรักษ์วัฒนธรรม การส่งเสริมการท่องเที่ยว และการสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน มีการศึกษาและเรียนรู้จากชุมชนอื่นเพื่อนำมาปรับใช้

2) ด้านความรู้และทักษะ ชุมชนพูนบำเพ็ญมีองค์ความรู้และทักษะที่หลากหลายในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านวัฒนธรรม อาหาร หัตถกรรม และการจัดการสิ่งแวดล้อม มีการถ่ายทอดความรู้และส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน

3) ด้านการประชาสัมพันธ์และการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ ชุมชนพูนบำเพ็ญมีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว (Workshop, ฐานการเรียนรู้) และมีการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการประชาสัมพันธ์ชุมชนให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น

4) ด้านเครือข่าย ชุมชนพูนบำเพ็ญมีการสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา และชุมชนอื่นๆ เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ รับการสนับสนุน และขยายโอกาสในการพัฒนา

5) ด้านนโยบายสร้างสรรค์ แม้ว่าชุมชนพูนบำเพ็ญจะไม่ได้มีการระบุถึงนโยบายระดับชุมชนอย่างชัดเจน แต่การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยส่งเสริมและขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนพูนบำเพ็ญได้

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) จากการศึกษาบริบทของชุมชนพูนบำเพ็ญ พบว่า ชุมชนพูนบำเพ็ญเป็นชุมชนที่มีศักยภาพในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น ในการวิจัยครั้งต่อไปจึงควรศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยในการพัฒนาให้เป็นย่านสร้างสรรค์ที่สมบูรณ์และยั่งยืน เช่น การวางแผนกลยุทธ์ที่ชัดเจน การพัฒนาความรู้และทักษะอย่างต่อเนื่อง การสร้างความหลากหลายของกิจกรรม การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย และการได้รับการสนับสนุนด้านนโยบายที่ชัดเจนและต่อเนื่องหรือการผสมความร่วมมือกับภายนอกชุมชน เป็นต้น

2) จากข้อเสนอแนะด้านการประชาสัมพันธ์และการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ โดยจัดให้มีกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว และมีการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการประชาสัมพันธ์ชุมชนให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น ในการวิจัยครั้งต่อไปจึงควรมีการศึกษาถึงรูปแบบของกิจกรรมที่เป็นที่นิยมในกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ รวมถึงการศึกษารูปแบบของสื่อสังคมออนไลน์ที่มีประสิทธิภาพในการประชาสัมพันธ์โดยการทดสอบให้เห็นเป็นรูปธรรมและสามารถนำไปปฏิบัติเพื่อให้ชุมชนพูนบำเพ็ญเป็นที่รู้จักมากขึ้นได้อย่างแท้จริง

3) ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการสนับสนุนจากภาครัฐที่ส่งเสริมให้ชุมชนพูนบำเพ็ญเกิดการพัฒนาให้เป็นย่านสร้างสรรค์ที่สมบูรณ์และยั่งยืน เช่น การสนับสนุนทางการเงิน การสนับสนุนทางด้านความรู้ และการพัฒนาเชิงพื้นที่ให้มีความเหมาะสม เป็นต้น

4) จากการศึกษาเงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนาย่านสร้างสรรค์ ชุมชนพูนบำเพ็ญ ในการวิจัยครั้งต่อไปจึงควรมีการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาย่านสร้างสรรค์ เนื่องจากการมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในวงจำกัด จึงควรส่งเสริมด้านการมีส่วนร่วมเพื่อให้การพัฒนาเกิดความต่อเนื่องและยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กมลศักดิ์ วงศ์ศรีแก้ว, จิระพงศ์ เรืองกุล และสายใจ ชุนประเสริฐ. (2559). การพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง: กรณีศึกษาชุมชนพุน้ำเปีย เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร. *วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต*, 5(1), 46-57.
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2565). *มาตรการด้านการท่องเที่ยว* [ออนไลน์]. ค้นเมื่อ 2 เมษายน 2568, จาก https://media.thaigov.go.th/uploads/public_img/source/%E0%B8%B4menu17-18feb2022/2-3.pdf.
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2567). *สถิติด้านการท่องเที่ยว ปี 2567 : สถิตินักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เดินทางเข้าประเทศไทย ม.ค. - ก.ย. ปี 2567 (เบื้องต้น)* [ออนไลน์]. ค้นเมื่อ 15 พฤษภาคม 2567, จาก <https://www.mots.go.th/news/category/759>
- จารุวรรณ ขำเพชร. (2560). พื้นที่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ย่านสุขุมวิท. *วารสารวิชาการนวัตกรรมสื่อสารสังคม*, 5(1), 42-50.
- ทิบดี ทัพพกรณ์ และธีระวัฒน์ จันทิก. (2561). ปัจจัยสู่ความสำเร็จของผู้ประกอบการเชิงสร้างสรรค์ ในยุคเศรษฐกิจสร้างสรรค์. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 11(1), 396-410.
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2566). *รวมพลังสร้างมาตรการฟื้นฟูโควิด 19* [ออนไลน์]. ค้นเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2568, จาก <https://www.bot.or.th/th/research-and-publications/articles-and-publications/botmagazine/Phrasiam-64-3/special-scoop-64-3.html>.
- ประทีป มากมิตร และอารีย์ สุขสวัสดิ์. (2560). *ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จต่อการพัฒนาชุมชนพุน้ำเปีย เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร. การค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์.*
- พีรตร แก้วลาย และทิพย์สุดา จันทร์แจ่มหล้า. (2556). *เมืองสร้างสรรค์ แนวทางการพัฒนาเมืองจากสินทรัพย์สร้างสรรค์ท้องถิ่นไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.*
- รุจิรา รัตนธรรม. (2562). *ชุมชนกับการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ กรณีศึกษาพื้นที่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ย่านเจริญกรุง. การค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.*
- วิรัช ประจักษ์ และสุชนันท์ จุนอนันตธรรม. (2564). Tourism at a crossroad: อนาคตภาคการท่องเที่ยวไทย เดินต่ออย่างไรในฟ้าหลังฝน. [ออนไลน์]. ค้นเมื่อ 14 พฤษภาคม 2567, จาก https://www.bot.or.th/th/research-and-publications/articles-and-publications/articles/Article_1Aug2021.html
- สัพพัญญู ยอดศรี. (2556). *แนวทางการพัฒนาสภาพแวดล้อมกายภาพเพื่อส่งเสริมการทำงานเชิงสร้างสรรค์ : กรณีศึกษากลุ่มธุรกิจสร้างสรรค์ในพื้นที่โครงการทาว์นอินทาว์น. วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.*
- สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว. (2567). *โครงการค่าใช้จ่ายในการพัฒนาย่านสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์และกระตุ้นเศรษฐกิจการท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร* [ออนไลน์]. ค้นเมื่อ 12 กรกฎาคม 2567, จาก https://webportal.bangkok.go.th/public/user_files_editor/299/project%2067/e12.pdf.
- องค์การเพื่อการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก). (2022). *เมือง วัฒนธรรม ความคิดสร้างสรรค์*. ยูเนสโก สำนักงานกรุงเทพฯ : กรุงเทพฯ.